

..עשו בי כרצונכם" נוסח אוטס * דויד שחר עורך

..עונו שבת" לזן אלמגור * ריכארד ואגנר והיהודים * פנינים

בכתר הספרות העברית - קובץ ראשון של מחקרי ירושלים

הרומן

אשה בובה

ג'וים קרול אוטס נחשבת בשנים האחרונות לאחת הסופרות הבולטות במערב, ולמרות 11 הרומנים ועשרה קבצי הסיפורים שפורסמו בהלך שנות השישים והשבעים, אין היא מוכרת כלל לקהל הקוראים העברי. רק באחרונה ראה אור, בתרגום לעברית, אחד הרומנים שלה, תחת הכותרת עשו בי כרצונכם.

סיפורה זה של אוטס, בדומה לספריה האחרים, עשוי במתכונת פשוטה של סיפור, בלא כל פעולות מודרניים, והוא איכותי ברמתו ובחידודה לעומק הדמויות והעלילה שבתוכו.

המעלה העיקרית בכתביה של אוטס היא בזירת ההתרחשות של עלילתה, המתמקדת בנופיה העומק של ארצות-הברית, ובנפשות הפועלות שלה: הן עייפות מבינה מוסרית ואינטלקטואלית, חסרות כוח-רצון ומנועות על-ידי דחפים כפיי-טיים והרסניים. הנפשות הפועלות של אוטס דוברות ביניהן בשפה עמוסת קלי-שאות, כאשר אלימות פיזית ונפשית

ג'וים קרול אוטס — עשו בי כרצונכם (שם המתרגם או המתרגמת אינו חופשי בטפר); הוצאת זמורה, ביתן מודן; 520 עמודים (כריכה רכה).

מגוננת את התפרשותן לעיני הקורא. אוטס חושפת את שורשי האלימות האמריקאית, תוך פיענוחה באמצעות גיבוריה. הנפש הפועלת המרכזית בעשו בי כרצונכם היא אלנה רוס. הספר מלווה את חייה מהרגע שבו היא נחטפת על-ידי אביה המטורף מידי אמה. היא מוחזרת לאמה, דוגמנית מזדקנת, המשגיאה אותה למרדיון האו, עורך-דין רוזף כבוד ומושחת, שממנו היא נמלטת בסופו של הספר.

הטיפתה של אלנה על-ידי האב (הוא תחב את ידו לתוך הפיאה החומה והשעירי רה ומשך גם אותה מעל ראשו בחיור. הילדה למשה בו עיניה... ואפילו אמך לא תוכל לנתק אותו. לא בעזרת עור-כירדן ולא שופטים, ולא שום צווי בית-משפט ואיסורים — מה לחוק ולאחבה? — את ואני מעבר להצהרות כאלה, נכיון דמי זורם פה כעורקך, את יודעת, הדם שלי...")

האב החוטף-המטורף והבת נוסעים בי כבישי ארצות-הברית, לנים במוטלים, בי תיאורים המזכירים את תיאורי הנוף האמריקאים של נאבווקוב. כאשר ליאו רוס ובתו מגיעים אל המנוחה ואל הנחלה בסאן-פרנציסקו, האב כולא את אלנה בי חדר קטן: "חש כל כך כולא בשל החדר הקטן ורעש הדיירים האחרים ובשל נוי כחותה המתמדת של בתו והממשכה המתמדת עליה, עד שהיה מוכרח לצאת החוץ צה. או, תחב את האקדח לכיסו וטויל למפה אל שפת הים. בנידו היו כישל כולם, אבל האנשים הסתכלו בו תכופות

בספרנות... "אלא שהאב מגיע למבוי סתום. הוא משגר מיכתב וידו למיש-טרה, ונעלם. בתו חולה, והיא נלקחת לבית-מחסה לילדים. האם מגיעה לשם ומחזרת אחר רגש-תיה החבולים של הבת. בלשונה-הצינית של אוטס, המצב מנוסח כהעקולם שב וריה מושלב."

אלנה גדלה עם אמה באילינוי. גבר נשוי מחזר בעקשנות אחרי האם, אשר נתונה בסבך של חובות ("אני בחובות. השכונות רופאים של אלנה, אפילו חשי-בנות רופאי שניים... הם רוצים שאת-חיל איתה איזה ריפוי פנמי-דיבור, המוד-רים בבית-הספר של אלנה... ילד זו אח-ריות שלעולם אין משתחררים ממנה. ני-שאיתי כשהייתי צעירה כל-יך, הייתי לאם פשוט עם מאהבה של האם לגני-יווק. נוסעות עם מאהבה של האם לגני-יווק, ארבע שנים התגוררו בניו-יורק, משנת 1956 עד שנת 1960... האם, שהקאריירה שלה כדוגמנית נמצאת בירידה, מנסה להציע את אלנה הילדה לסוכנויות הדוג-מנות בעיר, אך גורלן לא משתפר ולו גם במקצת. עד שלילה אחד, בארבע לפנות בוקר, מגיעה האם הביתה עם סאדוף ("הוא היה גבוה, צנום, עגום למראה..."). סאדוף, מנהל מועדון לילה במנהטן, הוא מעבידה של האם, שהתחילה להתי-פרנס כמלצרית קוקטלים" במועדון, ואחר-כך הפכה מארחת. עד מהרה עובי-רות האם והבת עם סאדוף לדטרויט, שם רכש סאדוף חלק במועדון-לילה. במועדון-לילה זה נכנס לעלילה עורך-

הדין מרווין האו (לא אוכל לענות לך. שכרי נע בין אפס ללמעלה ממיליון — כמה שאני יכול להשיג. כלי-כמה שהשק מסוגל לשלב, וגם כל מה שבאמצע..."). בשלב זה מתחילה האם לנווט את חיי בתה לכיוונו של האו (את הדבר שגברים חוש-כים עליו..."). הפרקליט מחבר, טיטסת חוזה נישואין" מטורף, שבין סעיפיו מצויים סעיפים כמו: הבעל ייצא לנסי-עותיו והאשה לא תטרוד אותו, ויתור על תביעה לרכושו, ושאר סעיפים המגנים על הפרקליט מפני סיכונים אפשריים. באדישות מחרידה נישאת אלנה הצעיר-רה למרווין האו, וכאשה-בובה היא מו-באת אל ביתו, בינות לרהיטים עתיקים שאותם אסף הפרקליט במהלך השנים. בלילה בא הפרקליט לתבוע את, המגיע לוו' מכלתו הצעירה: "בשכרע מעליה והתעלם איתה כזהירות, לאט, ואחר-כך במין התקף ועם, חסר שליטה עצמית,

סופרת אוטס עייפות מוסרית ואינטלקטואלית

שככה היא כמו עתה ולפתע חשה עצמה כתוך ראשו, תחוכה כתיך גולגלתו הקשה ורחוקה, חבוקה כולה; ואם צעקה ככאב או כפתיעה, הרי שלא שמעה את עצי-מה. היא לא חשה כאב או פתיעה... לא חשה כאב או פחד; לא חשה דבר, אלא נחפזה כעכשיו, שקטה לחלוטין, רכה, נפתחת לקראתי וריקה, נשמתה ללא נשם...

נפש פועלת גוספת, הנכנסת לספר בשלב מתקדם, היא דמותו של ג'ק מו"ר-יסי, פרקליט צעיר, ובנו של רוצח שמרווין האו הצילו מהרשעה. בניגוד להאו רודף-הבצע, מעניק מוריס את כישורנותיו המישפטיים לחלכאים ולגד-כאים. כאשר נאלצת אלנה, בשל הס-תבכות מסוימת של האו, להתרחק לזמן-מה מביתה, היא מזמינה את מוריס לבית-המלון שבו היא מתגוררת. הוא מייצג עבורה את עצמאותה, את בחירתה האי-שית, בלא כפייה כלשהי ("אלנה חשה עצמה שוקעת לאחור, מטה, במבוכה שהי-תה חרטה בשבילה; עתה מסרה עצמה בשלמות ולא השבה עליי, לא היתה לה כל ריעה ברורה של קיומו. היא חשה רק את תחרשותו, את הקשיות החודרת, את הצורך שיש לאיש זה בה, קושי שתורגם לעקבות בלתי נשמעות, לפקודות..."). כאשר שבה אלנה לאחותו של מרווין האו, מתייחס אליה בעלה כאל חולה, ומזמין רופא שיבדוק אותה, ויתן לה

מחבר-הפולקלור והפיזמונאי

עיימות

הרצאותיו של שחר, שנקם בה, בתיאור מעוות בסיפורו. דויד שחר טוען בכתב-התביעה, כי ה-תיאורים העובדתיים היחידים בסיפורו הם אלה הקשורים בפעולות המחזרת בימי המנדט הבריטי. כל שאר הדמויות בספר הן פרי דמיונו, וכל נסיון לייחד לדמוי-יות, קשר עם אנשים חיים, יש בו כדי לסלף את האמת.

אולם בית-הדין הפשט המחוזי בירושלים ישמש זירה מרתקת של "דמויות בדויות" שן דויד שחר, שתגענה להעיד בשמו של אלמגור, שהי סיפוריו של שחר רצו-ים של דמויות אמיתיות, ובסיפורים אמרי-טיים, יותר מכל מחבר ישראלי אחר בהווה.

מחבר-פולקלור שחר דמויות בדויות?

כי התמיד במסע ומילא את מיכס זה-הרי-צאות שלו לשיבועת רצונם של מארחיו, וכי זכה לשבחים על הרצאותיו בביקורות שפורסמו בעיתונות האמריקאית.

פיומונאי אלמגור דמויות אמיתיות?

מישפט-דיבה זה עשוי להתמקד ביצי-רתו הפולקלוריסטית של שחר (אשר עיקר ספריו מתמקד בתיאורי פולקלור ירושלי-מיים) יותר מאשר במאמרו של אלמגור. הסיבה: בכתבתו מתאר אלמגור את סיפורו האחרון של שחר, שוכן הוד מלכותו, שבו מתוארות שתי דמויות גרוטסקיות, אשר אחת מהן — לילי — היתה המארחת של הקבוצה בארצות-הברית, והיא היתה שלדברי הכתבה החליטה על הפסקת

התכתשות מישפטית על רקע ספרותי, העומדת לתפוס כותרות רבות בעיתונות במהלך שנת 1982, מקורה במאמר שפיר-סם הפיומונאי דן אלמגור בדיעות אחר-רונות, ובתביעה גויקין על סך 500.000 שקלים על הוצאת לשון הרע, שהגיש מחבר הפולקלור הירושלמי דויד שחר, לבית-המישפט המחוזי בירושלים, נגד דן אלמגור וידיעות אחרונות.

שחר תובע את אלמגור ואת העיתון בגין כתבה שפורסמה לפני שלושת-רבעי השנה. הכתבה סיפרה על סופר, שהיה חבר במישלחת מחברים ישראלים, שהוז-מנו לארצות-הברית על-ידי אירגון בני ברית. הקטע בכתבתו של אלמגור, אשר העלה את חמתו של שחר, סיפר: "למרבה הצער, איכזב הסופר הפעם. הוא בא להרצאה בלתי מוכן, והתנהגותו הי-אישית לפני ההרצאה ולאחריה, הדגימה את כל מארחיו, שנפגעו עמוקות... תלוי-נה רדפה תלונה, ולאחר כמה אזהרות שלא נענו, הודיעו לאורה מן הארץ, כי עליו לקבוע את משע הרצאותיו באמרי-צטו..."

אלמגור לא הוזכר ברשימתו את דויד שחר בשמו, אולם העיר בסופה של רשי-מתו את ההערה הבאה: "מכיוון שמדוי-כר בכל-יזאת בענק רח, ששמעו יצא בעור-לם... נקרא לו איפוא בשם דומה ולא דומה כאתה, נאמר: דויד האראש...". שחר מתעלם מהעובדה שאלמגור הציג ברשימתו תמונות של סופרים ישראלים מהשורה הראשונה, שגם הם השתתפו בסיוור זה, ומוצא בדמות הבדויה של אלי-מגור את דיוקנו. הוא טוען בכתב-התבי-עה, כי העובדות ברשימתו של אלמגור עשו אותו ללעג ולקלס, וכתוצאה מכך עלולה להיפגע פרנסתו. שחר ממשיך וטוען בכתב-האישום שלו,